

SERIJAL O DISKSVETU

Boja magije	Maskarada
Svetlost čudesnog	Glinene noge
Jednakost rituala	Deda Pras
Mort	Dušmani
Čudotvorac	Poslednji kontinent
Sestre po metli	Carpe jugulum
Piramide	Peti slon
Straža! Straža!	Istina
Pokretne slike	Kradljivac vremena
Erik	Noćna straža
Kosač	Akrepski odred
Veštice na putu	Neverovatni Moris i
Mali bogovi	njegovi školovani glodari
Gospoda i dame	Poštašavili
Oružane snage	Tras!
Duševna muzika	Štancovanje para
Zanimljiva vremena	Nevidljivi akademici

**TERI
PRAČET**

**SLOBODA
NARODU!**

Prevela
Nevena Andrić

Laguna

Naslov originala:

Terry Pratchett

THE WEE FREE MEN

Copyright © Terry and Lyn Pratchett 2003

First published as The Wee Free Men by Random House Children's Publishers UK, a part of the Penguin Random House group of companies.

Cover illustration copyright © Paul Kidby,

www.paulkidby.com

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

**SLOBODA
NARODU!**

PRVO POGLAVLJE

Jedno dobro zvek

Nekke stvari počnu pre nekih drugih stvari.

U toku je bio letnji pljusak, ali on sam kao da to nije znao, već je sipao kišu brzo poput zimske oluje.

Gospođica Prodornija Čarla je sedela kako-tako zaklonjena ispod olindrale živice i istraživala univerzum. Nije primetila kišu. Veštice se brzo suše.

Univerzum je istraživala pomoću dva pruta vezana kanapom, jednog kamena s rupom, jednog jajeta, jedne svoje tanke čarape – koja je takođe imala rupu – pribadače, papira i malenog patrljka olovke. Za razliku od čarobnjaka, veštice nauče da se snalaze sa sitnicama.

Ovi predmeti, zavezani jedan za drugi i međusobno prepleteni, zajedno su činili... uređaj. Kad bi ga bocnula prstom, nekako se čudno mrdao. Jedan prut, na primer, kao da je prolazio pravo kroz jaje i štrčao je s druge strane, ne ostavljajući nikakvog traga za sobom.

„Da“, reče ona tiho dok joj je kiša lila s oboda šešira. „Eto ga. Zid sveta se bez ikakve sumnje zaleluja. Vrlo zabrinjavajuće. Verovatno je neki drugi svet došao u dodir s njim. To nikad nije dobro. Trebalo bi da odem onamo. Ali... ako je verovati mom levom laktu, neka veštica je već tamo...“

„Onda će ona to srediti“, reče jedan tih i, za sada, zago-netan glasić negde blizu njenih stopala.

„Ne, nemoguće. Na tu stranu leže krečnjački predeli. Na kredi ne rastu valjane veštice. To čudo je jedva nešto tvrđe od gline. Za uzgajanje veštica treba ti dobar, čvrst kamen, veruj mi.“ Gospođica Čarla zavrte glavom i kišne kapi se razleteše. „Ali moji laktovi uglavnom ne greše.“*

„Što bismo samo pričale o tome? Hajde da vidimo“, reče glas. „Ionako nam ovde ne ide baš najbolje, zar ne?“

To je bila istina. Ravničarski krajevi nisu bili pogodni za veštice. Gospođica Čarla je zarađivala crkavicu u zamenu za malo lečenja i predskabaksuziranja**, i skoro svake noći je spavala po ambarima. Već dvaput su je bacili u jezero.

„Ne mogu tek tako da banem“, reče ona. „Ne na teritoriju druge veštice. To nikad, ali baš nikad ne izađe na dobro. Ali...“, ona zastade, „ni veštice ne mogu da se stvore niotkuda. Hajde da pogledamo...“

* Ljudi govore svašta u stilu „slušaj svoje srce“, ali veštice nauče da oslušnu i štošta drugo. Čudo jedno šta ti sve mogu ispričati rođeni bubrezi.

** Obični proroci predskazuju ono što želiš da se desi; veštice ti kažu šta će se desiti, želeo ti to ili ne. Začudo, veštice su manje omiljene, premda su im predskazanja tačnija.

Izvadila je iz džepa naprsu tacnu i izlila u nju vodu koja joj se nakupila na šeširu. Onda je iz drugog džepa uzela mastionicu i sipala taman toliko mastila da se voda zacrni.

Sve zajedno je pokrila skupljenim šakama da kiša ne upada unutra i oslušnula svoje oči.

Pored reke Tifani Bolan je ležala na stomaku i golicala pastrmke. Volela je da sluša kako se smeju. Smeh je izbijao na površinu u vidu mehurića.

Malo dalje, tamo gde je rečna obala prelazila u kao nekakvu šljunčanu plažu, njen brat Ventvort se zavitlavao s prilepcima i skoro sigurno uspevao da se ulepi.

Ventvort je mogao da se ulepi od svega. Operete ga, obrišete i ostavite ga nasred čistog poda na pet minuta, i Ventvort će svejedno biti lepljiv. Ta lepljivost kao da nije poticala niotkuda određeno. Naprosto bi se ulepio. Ipak, bio je dete koje je bilo lako čuvati – samo je trebalo sprečavati ga da ne jede žabe.

Jedan delić Tifaninog mozga nije bio baš sasvim siguran u pogledu imena „Tifani“. Imala je devet godina i činilo joj se da će biti teško ispuniti očekivanja koja takvo ime izaziva. Pored toga, prošle nedelje je rešila da postane veštica kad poraste, i bila je sigurna da „Tifani“ jednostavno neće moći da prođe. Smejaće joj se ljudi.

Jedan drugi, veći deo Tifaninog mozga mislio je na reč „šušorenje“. O toj reči retko ko je ikada razmišljao. Dok je prstima mazila pastrmku po podbratku, prevrtala je reč po glavi.

Šušorenje... prema bakinom rečniku, značilo je „sašaptavanje, domundavanje, šuškanje“. Tifani se dopadao ukus te reči. Podsećao ju je na tajanstvene ljude u dugačkim ogrtačima koji šapuću važne tajne iza zatvorenih vrata: *šušorušošušorušorenje...*

Pročitala je rečnik od korica do korica. Niko joj nije rekao da se to ne radi tako.

Dok je razmišljala o ovome, shvatila je da je srećna pastrmka otplivala. Ipak, nešto drugo je bilo u vodi, na svega nekoliko centimetara od njenog lica.

Bila je to okrugla korpa, ne veća od pola ljuske kokosovog oraha, premazana nečim što je zapušilo rupe, pa je mogla da pluta. U njoj je stajao čovečuljak visok svega petnaest centimetara. Na glavi je imao hrpu neuredne riđe kose, u koju su bili upleteni perje, perlice i krpice. Imao je riđu bradu, uglavnom užasnu kao i kosa. Ostatak tela mu je – tamo gde ga nisu prekrivale tetovaže – prekrivao malecni kilt. Čovek je tresao pesnicom ka njoj i vikao:

„Aman zaman! Đid bre odavdi, tikvana da bi li tikvana! Čuvaj, zelentintara!“

I s tim rečima on povuče kanap koji mu je visio iz čamca i na površinu izbi drugi riđokosi čovek, hvatajući vazduh.

„Jok vreme za pecarije!“, reče prvi čovek i uvuče ga u čamac. „Ide zelentintara!“

„Aman zaman!“, reče plivač, s kog se slivala voda. „Džada!“

I s tim rečima on dograbi jedno majušno veslo i brzim zamasima napred-nazad hitro odvesla u korpi.

„Izvinite!“, viknu Tifani. „Jeste li vi vile?“

Ipak, nije bilo odgovora. Čamčić je nestao među trskom.

Verovatno nisu, zaključiti Tifani.

Onda se, na njeno smrknuto likovanje, začu šušorenje. Nije bilo vetra, ali lišće jovovog šipraga na rečnoj obali uzdrhtalo je i zašuštalo. Kao i trska. Nije se povijala, samo se nekako razmazala. Sve se razmazalo, kao da je neko dohvatio svet i prodrmao ga. Vazduh je cvrčao. Iza zatvorenih vrata ljudi su se sašaptavali...

Na vodi, ispod same obale, javiše se mehurovi. Tu nije bilo naročito duboko – bilo bi Tifani do kolena kad bi zagazila u vodu – ali odjedanput je bilo tamnije i zelenije i nekako mnogo dublje...

Načinila je nekoliko koraka unazad tik pre nego što iz vode sunuše dugačke, mršave ruke i sumanuto zagrebaše po obali tamo gde se do malopre nalazila. Načas je videla ispijeno lice oštarih dugačkih zuba, *ogromne* okrugle oči i natopljenu zelenu kosu nalik na vodeno bilje, a onda to čudo zaroni natrag u dubine.

Dok se voda sklopila za njim, Tifani je već trčala duž obale prema malenoj plaži gde je Ventvort pravio kolače od žaba. Ona dograbi dete baš kad je niz mehurova izbio iza okuke obale. Voda se opet uskomeša, zelenokoso stvođenje sunu uvis i dugačke ruke zagrebaše po blatu. Onda je vrisnulo i palo nazad u vodu.

„Oće *piki!*“, vrisnu Ventvort.

Tifani nije obraćala pažnju na njega. Zamišljenog lica, gledala je u reku.

Uopšte se nisam uplašila, razmišljala je. Kako je to čudno. Trebalo bi da me je strah, ali ja sam samo ljuta. Mislim, *osećam* ja to plašenje, kao nekakvu crveno usijanu kuglu, ali ljutnja ga ne pušta napolje...

„’Oće ’oće ’oće ’oće ’oće *piki!*“, kriknu Ventvort.

„Samo izvoli“, reče Tifani odsutno. Talasi su još zapljuskivali obalu.

Nije bilo svrhe nekom pričati o ovome. Svi bi samo rekli: „Što je ovo dete maštovito“, ako bi bili dobro raspoloženi, ili: „Nemoj da izmišljaš!“, ako ne bi.

Još je bila vrlo ljuta. Kako se čudovište usuđuje da se pojavi u reci? Naročito jedno tako... tako... blesavo čudovište! Za šta ono nju smatra?

Ovo je Tifani, koja se upravo vraća kući. Počnimo od čizama. Čizme su velike i teške; njen otac ih često popravljao, a pripadale su mnogim sestrama pre nje; da bi ih zadržala na nogama, ona nosi mnogo pari čarapa. *Velike* su. Tifani ponekad ima osećaj kako ona sama nije ništa drugo nego pogon za te čizme.

Tu je i haljina. Posedovale su je mnoge sestre pre nje, i majka ju je toliko puta skraćivala, proširivala, produžavala i sužavala da je stvarno trebalo da je neko uzme i baci. Ipak, Tifani je poprilično voli. Dopire joj do članaka i ma koje boje ranije bila, sada je bledoplava, a to je sasvim slučajno upravo boja leptirova koji lepršaju pored staze.

Tu je i Tifanino lice. Svetloružičasto, smeđih očiju i smeđe kose. Ništa naročito. Nekakvom posmatraču – koji je možda gleda u tacni crne vode, na primer – glava bi možda izgledala malčice prevelika u odnosu na ostatak nje, ali možda će Tifani porasti, pa će se to uskladiti.

A onda podimo uvis, sve dalje, dok se staza ne pretvori u tračicu, a Tifani i njen brat u dve tačke; to je njena zemlja...

Zovu je Kreda. Zeleni bregovi talasaju se pod vrelin suncem na početku leta. Odatle spora stada ovaca lebde kroz kratku travu poput oblaka na zelenom nebu. Tu i tamo ovčarski psi jure po travi kao komete.

A onda, kada se posmatrač još odmakne, vidi se jedna dugačka zelena humka, koja poput kakvog velikog kita leži preko sveta...

...okružena mastiljavom kišnicom u tacni.

Gospođica Čarla diže pogled.

„Ono stvorenje u čamcu je Nak Makfigl!“, reče. „Najveći strah i trepet od svih vilinskih rasa! Čak i trolovi beže od Slobodnog naroda! A jedan ju je *upozorio!*“

„Ona je ta veštica, jelda?“, reče onaj glas.

„U tim godinama? Nemoguće!“, reče gospođica Čarla. „Nije je imao ko obučavati! Na Kredi nema veštica. Previše je *meko*. A ipak... nije se uplašila...“ Kiša je prestala. Gospođica Čarla pogleda naviše u Kredu, koja se izdizala iznad niskih, iscedenih oblaka. Bila je oko osam kilometara daleko.

„Trebalo bi pripaziti na to dete“, reče. „Ali kreda je suviše meka da bi na njoj iznikla veštica...“

Samo su planine nadvisivale Kredu. Stajale su oštre, purpurne i sive, i s njihovih vrhova su se rasipale dugačke snežne trake, čak i leti. „Nebeske neveste“, kako ih je baka Bolan jednom nazvala; tako retko bi uopšte nešto rekla, a kamoli nešto što nema veze s ovcima, da je Tifani ovo zapamtila.

Pored toga, bilo je sasvim tačno. Tako su planine izgledale zimi, kad su skroz u belom, a reke snega vijore se kao velovi.

Baka je koristila stare reči i izvlačila odnekud neobične drevne izreke. Bregove nije nazivala Kredom, zvala ih je „pustopaše“. Gore, na pustopašama, ovce su s nama, pomišlila je Tifani, i ta reč joj se urezala u pamćenje.

Stigla je na imanje.

Uglavnom niko nije obraćao baš mnogo pažnje na Tifani. Nije u tome bilo ničeg naročito surovog ili neprijatnog, ali imanje je bilo veliko, i svako je imao posla, a ona je svoj obavljala veoma dobro, pa je, u izvesnom smislu, postala nevidljiva. Bila je mlekarica, i to dobra. Pravila je bolji puter od majke, i svi bi uvek primetili koliko je vešta kad je sir u pitanju. Bio je to dar. Ponekad, kad bi putujući nastavnici došli u selo, ona bi otišla i malo se obrazovala. Ipak, uglavnom je radila u mlekarniku, gde je bilo mračno i hladno. Dopadalo joj se to. Značilo je da radi nešto korisno za imanje.

Zapravo se zvalo Domaćinsko imanje. Njen otac ga je iznajmljivao od barona, koji je bio vlasnik zemlje, ali Bolanovi su je obrađivali već stotinama godina, i stoga, kako je njen otac govorio (tiho i tek povremeno, nakon što bi uveče popio pivo), koliko je sama *zemlja* znala, ona pripada Bolanovima. Tifanina majka ga je uvek upozoravala da ćuti iako se, otkako je pre dve godine baka umrla, baron uvek odnosio prema gospodinu Bolanu s poštovanjem i nazivao ga je najboljim pastirom u ovim brdima; narod iz sela uglavnom je smatrao da baron u poslednje vreme i nije toliko loš. Isplati se biti učtiv, govorila je Tifanina majka, a i taj nesrećni čovek ima sopstvene jade.

Ipak, ponekad bi njen otac uporno ponavljao kako se Bolanovi (ili Bolanjovi, ili Bulanovi ili Boljanovi ili Bolni – prezime je zapisivano na razne načine) pominju u starijim dokumentima ovih predela već stotinama i stotinama godina. Bregovi su im u kostima, govorio je, i Bolanovi su oduvek pastiri.

Tifani je bila vrlo ponosna na to na neki čudan način; verovatno je podjednako lepo ponositi se i činjenicom da su ti se preci poprilično kretali naokolo ili ponekad isprobavali nešto novo. Moraš se ponositi *nečim*. A otkako je znala za sebe, slušala je oca – inače tihog, sporog čoveka – kako zbija Šalu, onu koja se sigurno prenosila s bolanskog kolena na bolansko koleno već stotinama godina.

Rekao bi: „Još jedan dan posla, a ja još Bolan“ ili „ustanem i Bolan sam, odem u krevet i Bolan sam“, pa čak i „Bolan sam od glave do pete“. Posle recimo trećeg puta ove šale nisu bile baš preterano smešne, ali kad ih ne bi zbijao bar jednom nedeljno, nedostajale bi joj. Nisu morale da budu smešne; bile su to *očinske* šale. Na kraju krajeva, ma kako neko zabeležio tvoje prezime, svi njeni preci su, bolan, rešili da ostanu tu, a ne da, bolan, nekud odu.

U kuhinji nije bilo nikoga. Majka je verovatno otišla gore, do torova za šišanje ovaca, i odnela ljudima nešto da prezalogaje, pošto je ove nedelje bila striža. I njene sestre Hana i Marljiva su bile gore, valjale su vunu i ukazivale pažnju pojedinim mlađim muškarcima. Oduvek su volele da rade tokom striže.

Blizu velikog crnog šporeta nalazila se polica koju je njena majka još nazivala bibliotekom bake Bolan; dopadala

joj se pomisao da ima biblioteku. Svi ostali zvali su je bakina polica.

Bila je to mala polica, a knjige su bile uglavljene između tegle kristalizovanog đumbira i porcelanske pastirice koju je Tifani osvojila na vašaru kad je imala šest godina.

Tu je bilo samo pet knjiga ako ne računate veliki zemljoradnički dnevnik, koji se po Tifaninom mišljenju nije računao u prave knjige jer ste u njega morali sami pisati. Bio je tu rečnik. Bio je tu *Almanah*, koji su svake godine menjali novim. A pored njih stajale su *Bolesti ovaca*, udebljale zbog svih stranica koje je njena baka obeležila.

Baka Bolan je bila stručnjak za ovce, svejedno što ih je nazivala „obične vreće kostiju, očiju i zuba, koje samo traže nove načine da majkaju“. Drugi pastiri prepešaćili bi kilometre kako bi je pozvali da dođe i izleči im životinje. *Oni* su govorili kako ima Dar, iako je ona sama smatrala kako i čoveka i ovcu najbolje izlečiš tako što im daš dozu terpentina, kršteno ih ispsuješ i onda ih šutneš. Ceduljice s bakinim sopstvenim receptima za ovčije lekove štrčale su iz knjige na sve strane. Recepti su uglavnom sadržali terpentini, premda su neki podrazumevali i psovanje.

Pored knjige o ovcima nalazila se tanka knjižica pod naslovom *Samoniklo cveće Krede*. Travnati brežuljci bili su prepuni složenih malenih cvetova poput jagorčevine i zvončica, pa čak i onih sitnijih, koji su nekako preživljavali ispašu. Na Kredi, cveće je moralo biti žilavo i lukavo da bi se održalo uprkos ovcima i zimskim vejavicama.

Nekada davno neko je obojio slike cvetova. Na unutrašnjoj strani korica urednim rukopisom bilo je ispisano „Sara Grizel“; baka se tako prezivala pre nego što se udala.

Verovatno je mislila da je prezime Bolan, ako ništa, bolje od Grizel.

I, konačno, tu je bila *Knjiga vilinskih bajki za uzornu čeljad*, tako stara da je pripadala dobu kada je bilo mnogo uobičajenije reći „čeljade“.

Tifani se pope na stolicu i skide je. Listala ju je dok nije našla stranicu koju je tražila i neko vreme je piljila u nju. Onda je vratila knjigu gore, stavila stolicu na mesto i otvorila kredenac s posuđem.

Našla je tanjir za supu, otišla do fioke, izvadila centimetar koji je majka koristila kad šije haljine, i premerila tanjir.

„Hm“, reče ona. „Dvadeset centimetara. Što lepo tako ne kažu?!“

Skinula je s kuke najveći tiganj, onaj u kom ste mogli napraviti doručak i za petoro-šestoro ljudi odjednom, pa je uzela šaku bombona iz tegle na komodi i stavila ih u staru papirnu kesu. Onda je, na njegovu mrgodnu zgranutost, dohvatila Ventvorta za lepljivu ruku i opet pošla prema potoku.

Tamo je sve još izgledalo uobičajeno, ali neće ona dopustiti da je *to* zavara. Sve pastrmke su pobile, a ptice nisu pevale.

Našla je na obali žbun odgovarajuće veličine. Onda je zabila drvo u zemlju, ukucala ga što je jače mogla blizu ivice vode, i privezala za njega kesu bombona.

„Ventvorte, bone“, viknu ona.

Stegla je tiganj i okretno se sakrila iza žbuna.

Ventvort je otrčkarao do bombona i probao da uzme kesu. Nije htela ni da mrdne.

„’Oće *piki!*“, dreknu on, pošto je ta pretnja obično palila. Debelim prstima je grozničavo cimao čvorove.

Tifani je pažljivo motrila na vodu. Postaje li tamnija? Zelenija? Je l’ ono dole samo vođeno bilje? A oni mehurići, je l’ se to samo pastrmka smeje?

Ne.

Ona istrča iz skrovišta i zamahnu tiganjem kao moćugom. Vrištavo čudovište, koje je upravo iskakalo iz vode, uz jedno *zvek* se susrelo s tiganjem koji je išao u suprotnom pravcu.

Bilo je to dobro *zvek*, praćeno sa *ojojoj-ojoj-ojoj-ojoj-nnnn-gggggg*, a to je znak da ste nešto baš onako svojski zveknuli.

Stvorenje je na tren ostalo nepomično, premda je nekoliko zuba i komadića zelenog bilja pljusnulo u vodu, a onda se lagano srozalo i potonulo, praćeno ogromnim mehurovima.

Voda se razbistrila i opet je to bila ista ona stara reka, plitka i ledeno hladna, sa šljunčanim dnom.

„’Oće ’oće *bonu!*“, vrisnu Ventvort, koji u prisustvu slatkiša nikad nije primećivao ništa drugo.

Tifani odveza kanap i dade mu ih. Pojeo ih je zaista prebrzo, kao što je uvek jeo slatkiše. Sačekala je da povrati, pa zamišljeno krenula kući.

Među trskom, veoma nisko, tihi glasići su šaputali:

„*Aman zaman, Majucni Bobi, vide l’ ti ono?*“

„*Jaha. Ajmo, džada. Da rećemo vel’kom čoveku da smo našli veštičaru.*“

Gospođica Čarla je trčala prašnjavim putem. Veštice ne vole kad ih neko vidi kako trče. To deluje neprofesionalno.

Ne valja ni ako te vide kako nešto носиš, a ona je na leđima imala šator.

Takođe, za njom se vio oblak vodene pare. Veštice se suše iznutra.

„Koliko zuba ima to čudo!“, reče tajanstveni glas, ovog puta iz njenog šešira.

„Znam!“, obrecnu se gospođica Čarla.

„A ona naprosto zamahnula i udarila ga!“

„Da. *Znam.*“

„Tek tako.“

„Jeste. Bravo za nju“, reče gospođica Čarla. Ostajala je bez daha. Pored toga, sada su već bile na donjim obroncima bregova, a ona se nije dobro osećala na kredi. Lutajuća veštica voli pod nogama čvrstu zemlju, ne kamen tako mekan da ga nožem možeš seći.

„Bravo za nju?“, reče glas. „Upotrebila je *brata* kao *mamac!*“

„Bilo je potpuno neverovatno, jelda?“, kaza gospođica Čarla. „Tako brzo je razmišljala... jao, ne...“ Ona prestade da trči i nasloni se na zid između dva polja kada oseti nalet vrtoglavice.

„Šta se dešava? Šta se dešava?“, zapitkivao je glas iz šešira. „Zamalo da ispadnem!“

„Ova prokleta kreda! Već je osećam. Mogu da čaram na valjanoj zemlji, i kamen je uvek dobar, a nisam toliko loša čak ni na glini... ali kreda nije ni jedno ni drugo! Vrlo sam *osetljiva* na geologiju, znaš.“

„Šta pokušavaš da mi kažeš?“, upita glas.

„Kreda je... gladno tlo. Nemam baš mnogo moći na kredi.“

Skriveni vlasnik glasa reče: „Hoćeš li se srušiti?“

„Ne, ne! Nego samo magija ne radi...”

Gospođica Čarla nije izgledala kao veštica. Većina veštica i ne izgleda tako, ili to barem važi za one lutajuće. Ponekad je opasno izgledati kao veštica ako se krećeš među neobrazovanim svetom. Iz tog razloga nije nosila okultni nakit i nije imala svetlucavi čarobni nož ni srebrni pehar ukrašen vencem od lobanja, niti je nosila metlu iz koje sipaju varnice, pošto su sve to majušni nagoveštaji da se tu negde možda nalazi veštica. U džepu nikad nije nosila ništa čarobnije od nekoliko prutića, možda kanapa, dva-tri novčića i, naravno, amajlije.

Svi na selu su nosili amajlije, i gospođica Čarla je zaključila sledeće: ako je nemaš, neko će posumnjati da si *zapravo* veštica. Da bi bila veštica, moraš biti pomalo lukava.

Gospođica Čarla *jeste* nosila špicasti šešir, ali bio je to kamuflažni šešir; bio je špicast samo kad ona to poželi.

Jedino sumnjivo u njenoj torbi bila je veoma mala štrokava knjižica pod naslovom *Uvod u oslobađanje iz veza, lanaca i katanaca* iz pera Veličanstvenog Vilijamsona. Ako vam u struci prete opasnosti poput bacanja u jezero vezanih ruku, onda vam ništa ne vredi to što ste u stanju da potpuno obučeni preronite trideset metara, pa da se još pritajite ispod vodenog bilja i dišete kroz šuplju trsku – elem, to vam ne vredi ama baš ništa izuzev ako ste *neverovatno* vešti kad treba odrešiti čvor.

„Ne možeš ovde da čaraš?“, reče glas iz šešira.

„Ne, ne mogu“, reče gospođica Čarla.

Na nekakvo zveckanje, ona diže pogled. Belim putem dolazila je čudna povorka. Uglavnom se sastojala od

magaraca upregnutih u mala kola prekrivena cirađama jarkih boja. Pored kola, prašnjavi do struka, pešačili su ljudi. Bili su to pretežno muškarci, nosili su jarke odore – ili makar odore koje su bile jarke pre dugogodišnjeg povlačenja po blatu i prašini – i svaki je na glavi imao neobičan crn četvrtast šešir.

Gospođica Čarla se osmehnu.

Izgledali su kao putujuće kotlokrpe, ali niko među njima ne bi umeo da zakrpi lonac, i ona je to znala. Oni su prodavali nešto nevidljivo. A nakon što bi rasprodali to što su imali, imali bi ga i dalje. Prodavali su nešto što je svima bilo potrebno, ali ga često niko nije želeo. Prodavali su ključ univerzuma ljudima koji nisu ni znali da je univerzum zaključan.

„Ne mogu da *čaram*“, reče gospođica Čarla i uspravi se. „Ali mogu da *podučavam* čaranje!“

Ostatak jutra Tifani je radila u mlekarniku. Bilo je posla oko sira.

Za užinu je dobila hleb i džem. Njena majka reče: „Danas dolaze nastavnici u grad. Možeš da odeš ako si završila obaveze na imanju.“

Tifani se slagala kako bi ona zaista volela da zna još ponešto o ovome i onome.

„Onda uzmi pet-šest šargarepa i jedno jaje. Ako mene pitaš, jaje im stvarno neće biti naodmet, jadničcima“, reče njena majka.

Posle ručka Tifani je ponela sve ovo sa sobom i otišla da kupi onoliko obrazovanja koliko se moglo dobiti za jaje.

Većina dečaka u selu je, kad odraste, radila iste poslove kao otac ili je, ako ništa, radila nešto drugo, negde u selu, gde je nečiji otac mogao usput da ih podučava. Od devojčica se očekivalo da odrastu i postanu supruge. Takođe se od njih očekivalo da umeju čitati i pisati, pošto se ovo smatralo svilenim poslovima radi kojih se ne mora izaći napolje i koji su ionako previše pipavi za dečake.

Svejedno, svi su takođe smatrali da ponešto čak i dečaci treba da znaju kako ne bi traćili vreme na razmišljanje o tričarijama kao što su: „Šta li je s druge strane planina?“ i „Zašto kiša pada s neba?“

Svaka porodica u selu svake godine je kupovala po primerak *Almanaha*, i iz njega takođe izvlačila izvesnu vrstu obrazovanja. Bio je velik i debeo i štampao se negde daleko; u njemu je bilo raznih pojedinosti o, recimo, mesečevim menama i najboljem trenutku da posadite pasulj. Takođe je sadržao nekoliko proročanstava o predstojećoj godini i u njemu su se pominjala daleka mesta zvana, na primer, Klač i Heršaba. Tifani je videla sliku Klača u *Almanahu*. Prikazivala je kamilu u pustinji. Od majke je saznala šta je jedno, a šta drugo. I to je bio Klač: kamila u pustinji. Pitala se da nema tamo ipak još ponečeg, ali činilo se da svi znaju samo ovo: „Klač = kamila, pustinja.“

I u tome je bila nevolja. Ako ne smislite kako da ih sprečite, ljudi *nastave* da postavljaju pitanja.

Tu su korisni bili nastavnici. U grupama su lutali kroz planine, isto onako kao kotlokrpe, putujući kovači, čudotvorni vidari, prodavci tkanine, gatare i svi drugi putnici koji su prodavali ono što ljudima ne treba svakodnevno, ali im s vremena na vreme koristi.

Išli su od sela do sela i držali kratke časove iz mnogih predmeta. Nisu se mešali s drugim putnicima i bili su poprilično tajanstveni, u onim otrcanim odorama i sa čudnim četvrtastim šeširima na glavama. Koristili su krupne reči, recimo „pohromski lim“. Živeli su teško, a kraj s krajem su sastavljali tako što su davali časove svakome ko hoće da sluša. Kad niko nije hteo da sluša, preživljavali su na pečenom ježu. Noćivali su pod zvezdama, koje su nastavnici matematike brojali, nastavnici astronomije merili, a nastavnici književnosti krštavali. Nastavnici geografije su se gubili po šumama i upadali u zamke za medvede.

Ljudima je uglavnom bilo vrlo drago što ih vide. Podučavali su decu taman koliko da ova malo ćute, a to je, na kraju krajeva, glavno. Ali uvek ste ih morali isterati iz sela pre mraka da ne pokradu piliće.

Danas su jarke tezgice i šatre bile postavljene na polju odmah do sela. Iza njih, mali četvrtasti prostor bio je ograđen visokim zidovima od platna i tuda su patrolirali nastavnički šegrti u potrazi sa svakim ko pokušava da prisluškuje Obrazovanje a da ne plati. Na prvoj šatri koju je Tifani videla visio je znak:

***Zemjopis!
Zemjopis!
Zemjopis!***

***Samo danas: sve veće kontinentalne
mase i okeani i sve što treba da
znate o glečerima PRIDE!
Jedan peni, a primamu i sve povrće.***

Tifani je bila dovoljno načitana da zna sledeće: možda je ovaj nastavnik tata-mata za veće kontinentalne mase, ali ne bi mu bilo naodmet malo pomoći čoveka za susednom tezgom.

Krasote pravopisa

- 1. Potpuna izvesnost u pogledu zareza***
- 2. Nesumnjivo razrešena dilema: piše li se 'ne' zajedno ili odvojeno***
- 3. Razotkrivene misterije tačke sa zarezom***
- 4. Prikazivanje apostrofa (uz malu doplatu)***
- 5. Zabava sa zagradama***

Prihvataamo povrće, jaja i čistu staru odeću.

Tezga pored nje bila je ukrašena istorijskim slikama, na kojima su uglavnom kraljevi jedni drugima odsecali glave, no bilo je tu još probranih zanimljivosti. Nastavnik pred njom bio je obučen u otrcanu crvenu odoru obrubljenu zečjom kožom i nosio je stari cilindar, za koji su bile zadene zastavice. Imao je mali megafon, i sada ga je uperio u Tifani.

„Smrt kraljeva kroz vekove?“, reče. „Vrlo obrazovno, s puno krvi!“

„Ne bih rekla“, reče Tifani.

„Gospodice, *moraš* znati odakle si potekla“, reče nastavnik. „Kako ćeš inače znati kud ideš?“

„Potekla sam od dugog niza Bolanovih“, reče Tifani. „I mislim da idem dalje.“

Našla je šta je tražila u šatri gde su bile pokačene slike životinja, uključujući, na njenu radost, i kamilu.

Na znaku je pisalo: **Korisna stvorenja. Danas: naš prijatelj jež.**

Pitala se koliko je stvor iz reke koristan, ali ovo se činilo kao jedino mesto gde bi to mogla saznati. U šatri, na klupama, izvestan broj dece čekao je početak časa, ali nastavnik je još stajao ispred u nadi da će popuniti prazna mesta.

„Zdravo, devojčice“, reče, a to mu je bila tek prva velika greška. „*Sigurno* bi volela da saznaš sve o ježevima, a?“

„Bila sam na ovom prošlog leta“, reče Tifani.

Čovek je bolje pogleda, i kez mu izblede. „A, da“, reče. „Sećam se. Postavila si sva ona... pitanja.“

„I danas bih volela odgovor na jedno pitanje“, reče Tifani.

„Pod uslovom da ne pitaš opet kako nastaju ježeve bebe“, reče čovek.

„Ne“, kaza Tifani strpljivo. „Reč je o zoologiji.“

„Zoologiji, a? Dugačka je to reč, i krupna.“

„Ne, zapravo nije“, reče Tifani. „Snishodljivost je dugačka reč. Zoologija je onako osrednja.“

Nastavnik još više začkilji. Deca kao Tifani bila su krajnje nezgodna. „Vidim da si pametnica“, reče. „Ali ne znam nijednog nastavnika zoologije u ovim krajevima. Vet’rine da, ali ne zoologije. Zanima li te neka određena životinja?“

„Dženi Zelenzuba. Vodeno čudovište ogromnih zuba i kandži, ima oči velike kao tanjiri za supu“, reče Tifani.

„Koliki tanjiri za supu? Misliš na velike tanjire za supu – činije u koje staje cela porcija i možda malo dvopeka, ponekad čak i zemička – ili misliš na šoljicu koju dobiješ ako, recimo, naručiš samo supu i salatu?“

„Velike kao tanjiri za supu prečnika dvadeset centimetara“, reče Tifani, koja nikad u životu nije naručila supu i salatu. „Proverila sam.“

„Hm, baš neobično“, reče nastavnik. „Mislim da ne znam za to. Svakako nije korisno, toliko znam. Meni zvuči izmišljeno.“

„To sam i ja *mislila*“, reče Tifani. „Ali svejedno bih želela da saznam nešto više.“

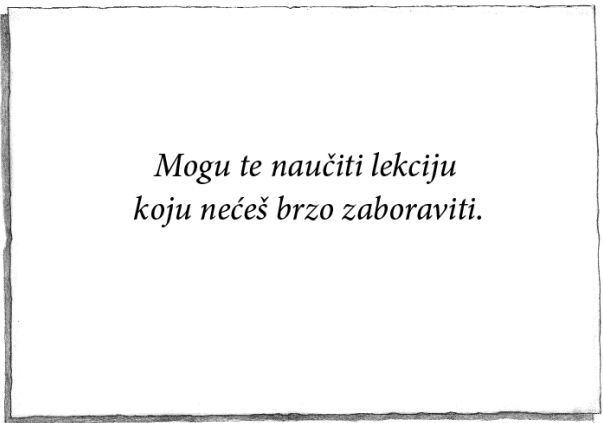
„Pa, probaj kod nje. Ona je nova.“

Nastavnik pokaza palcem prema malenoj šatri na kraju reda. Bila je crna i poprilično otrcana. Nije bilo nikakvih plakata i ni jednog jedinog uzvičnika.

„Šta ona predaje?“, upita.

„Ne bih znao“, reče nastavnik. „*Kaže* da predaje razmišljanje, ali ja ne bih rekao da tome možeš nekoga *naučiti*. Ovo će te koštati jednu šargarepu, molim.“

Kada je prišla bliže, Tifani vide cedulju prikačenu za šator. Pisalo je, slovima koja više šapuću nego što viču:

*Mogu te naučiti lekciju
koju nećeš brzo zaboraviti.*

DRUGO POGLAVLJE

Gospođica Čarla

Tifani je pročitala natpis i osmehnula se.
„Aha“, reče. Nije se imalo na šta pokucati, pa nešto glasnije dodade: „Kuc, kuc.“

Iznutra ženski glas reče: „Ko je?“

„Tifani“, reče Tifani.

„Koja Tifani?“, reče glas.

„Tifani koja ne pokušava da vam ispriča vic.“

„A. To lepo zvuči. Uđi.“

Ona gurnu šatorski ulaz u stranu. Unutra je bilo mračno, a i zagušljivo i vruće. Za stočićem je sedela jedna mršava prilika. Imala je vrlo oštar, tanak nos, a na glavi veliki crni slamnati šešir ukrašen papirnim cvećem. Nipošto nije pristajao takvom licu.

„Jeste li vi veštica?“, zapita Tifani. „Ne smeta mi ako jeste.“

„Kako je to čudno pitanje, da ga tako postaviš nekome iznebuha“, reče žena, koja je izgledala pomalo zgranuto. „Vaš baron je zabranio veštice u ovim krajevima, a prvo što me ti pitaš jeste: 'Jesi li veštica?' Zašto bih bila veštica?“

„Pa, skroz ste u crnom“, reče Tifani.

„Svako može da nosi crno“, reče žena. „To ne znači ama baš ništa.“

„I imate slamnati šešir sa cvećem“, nastavi Tifani.

„Aha!“, reče žena. „To onda dokazuje baš suprotno. Veštice nose visoke špicaste šešire. To svako zna, bleso jedna mala.“

„Jeste, ali veštice su vrlo pametne“, reče Tifani mirno. Nekakva iskra u ženinom oku podsticala ju je da nastavi. „Krišom se kreću naokolo. Verovatno često i ne izgledaju kao veštice. A veštica koja dođe ovamo znala bi za barona, pa bi nosila šešir kakav, kao što svi znaju, veštice inače ne nose.“

Žena je piljila u nju. „Neverovatan si zaključak izvela“, reče konačno. „Bila bi dobar lovac na veštice. Znaš li da su ranije spaljivali veštice? Ma kakav ja šešir nosila, za tebe bi to bio dokaz da sam veštica, jelda?“

„Pa dobro, i ta žaba što vam sedi na šeširu pomalo vas odaje“, reče Tifani.

„Ja sam zapravo krastača“, reče stvorenje, koje je sve vreme zurilo u Tifani između papirnih cvetova.

„Vrlo si žuta za krastaču.“

„Bila sam nešto bolesna“, reče krastača.

„I govoriš“, reče Tifani.

„Možeš samo da mi veruješ na reč što se toga tiče“, reče krastača i nestade među papirnim cvećem. „Ne možeš ništa da dokažeš.“

„Nemaš pri ruci šibice?“, upita žena Tifani.

„Ne.“

„Dobro, dobro. Samo proveravam.“

Opet je usledila stanka; žena je dugo piljila u Tifani kao da nešto vaga.

„Zovem se“, reče ona konačno, „gospođica Čarla. I *jesam* veštica. To je dobro ime za vešticu, naravno.“

„Mislite, zato što mu samo malo fali da znači 'podvala'?“, reče Tifani i namršti se.

„Molim?“, reče gospođica Čarla hladno.

„Čarlama“, reče Tifani.

„*Mislila* sam: zato što zvuči kao *čaranje*“, reče gospođica Čarla.

„Aha“, reče Tifani. „U tom slučaju bilo bi još bolje da budete gospođica Agija, pa dodate *incijal** M. ispred i onda ste M. Agija, kao magija, ili biste mogli da budete Mama Đija, što bi onda...“

„Aha, već vidim da ćemo se slagati kao hleb i so“, reče gospođica Čarla. „Ili ćeš mi leći kao so na ranu.“

„*Stvarno* ste veštica?“

„Daj, mooolim te“, reče gospođica Čarla. „Da, da, veštica sam. Volim da ispravljam druge ljude – kaže se 'inicijal', kad smo kod toga, ne 'incijal' – imam životinju koja govori i strast prema guranju nosa u tuđa posla, i, da, *špicasti* šešir.“

* Tifani je pročitala mnogo reči u rečniku, ali ih je ponekad čitala prebrzo, a nikad ih nije čula izgovorene.

„Smem sada da pritisnem oprugu?“, upita krastača.

„Da“, reče gospođica Čarla, još zagledana u Tifani. „Smeš da pritisneš oprugu.“

„Volim da pritiskam oprugu“, reče krastača i odmile prema zadnjoj strani šešira.

Čulo se *škljoc*, pa polagano *klapa-klapa*, i središte šešira polako i trzavo se izdiže između papirnog cveća, koje otpade.

„Ovaj...“, reče Tifani.

„Imaš nešto da pitaš?“, kaza gospođica Čarla.

Uz poslednje *klapa* gornji deo šešira namesti se u savršen špic.

„Otkud znate da sad neću otrčati i reći baronu?“, upita Tifani.

„Zato što nemaš ni najmanju želju da to uradiš“, reče gospođica Čarla. „Potpuno si opčinjena. Želiš da *budeš* veštica, je l' tako? Verovatno želiš da letiš i na metli, jelda?“

„O, da!“ Često je sanjala o letenju. Sledeće reči gospođice Čarle vratiše je na zemlju.

„Stvarno? Voliš da nosiš baš, baš debele gaće? Veruj mi, ako moram da letim, ja obučem dva para vunениh, i odozgo platnene, i da ti pravo kažem, to nije nimalo ženstveno, ma koliko čipke ti našila na njih. Gore ume da bude *hladno*. Svi zaboravljaju na to. A tek što bocka. Ništa me ne pitaj za bockanje. O bockanju neću ni da pričam.“

„Ali zar ne možete da bacite čin za zagrevanje?“, upita Tifani.

„Mogla bih. Ali veštice to ne rade. Kad počneš da koristiš magiju za grejanje, onda počneš da je koristiš i za štošta drugo.“

„Ali zar veštice i ne treba da...“, poče Tifani.

„Kada naučiš dovoljno o magiji, mislim stvarno *naučiš*, kad naučiš o magiji sve što se ima naučiti, još ti ostaje da naučiš onu najvažniju lekciju“, reče gospođica Čarla.

„Koju?“

„Da je ne koristiš. Veštice ne koriste magiju izuzev kad baš moraju. Težak je to posao, i teško je držati je pod kontrolom. Mi to radimo drugačije. Veštica obraća pažnju na sve što se dešava oko nje. Veštica ume da mućne glavom. Veštica je sigurna u sebe. Veštica uvek ima kanap pri ruci...“

„I ja uvek imam kanap!“, reče Tifani. „Večito zatreba!“

„Odlično. Ali ne svodi se veštičarenje samo na kanap. Veštica najviše voli sitne pojedinosti. Veštica ume da prozre kroz šta bilo i da vidi šta je s druge strane. I veštičin pogled dopire dalje od većine. Veštica vidi sve i sa suprotne tačke gledišta. Veštica zna gde se nalazi i *kad* se nalazi. Veštica bi videla Dženi Zelenzubu“, dodade ona. „Šta se tamo desilo?“

„Otkuda znate da sam videla Dženi Zelenzubu?“

„Veštica sam. Pogodi“, reče gospođica Čarla.

Tifani se osvrnu po šatoru. Nije se tu moglo videti baš bogzna šta, čak ni sada, kad su joj se oči privikle na pomrčinu. Kroz debeo materijal unutra su prodirali prigušeni zvuci.

„Ja mislim...“

„Da?“, reče veštica.

„Mislim da ste me čuli kako pričam to onom nastavniku.“

„Tačno. Samo sam upotrebila uši“, reče gospođica Čarla i ne pomenu tacne niti mastilo. „Pričaj mi malo o tom čudovištu očiju velikih kao tanjiri za supu prečnika dvadeset centimetara. Otkud ti to o tanjirima za supu?“

„To čudovište se pominje u mojoj knjizi priča“, objasni Tifani. „Piše da Dženi Zelenzuba ima oči velike kao tanjiri za supu. Postoji i slika, ali ne valja. Pa sam premerila tanjir za supu, da mogu tačno da kažem.“

Gospođica Čarla nasloni bradu na dlan i nekako čudno se osmehnu Tifani.

„To je u redu, jelda?“, reče Tifani.

„Šta? A, da. Da. Ovaj... da. Vrlo... precizno. Samo ti nastavi.“

Tifani joj je ispričala o borbi sa Dženi, premda Ventvorta nije pominjala, čisto da gospođica Čarla ne pomisli svašta. Gospođica Čarla ju je slušala pažljivo.

„Zašto tiganj?“, upita. „Mogla si da nađeš motku.“

„Prosto je tiganj delovao pametnije“, reče Tifani.

„Ha! I *bio* je. Da si upotrebila motku, Dženi bi te poje-la. Tiganj je od gvožđa. Stvorenja od te sorte ne podnose gvožđe.“

„Ali to je čudovište iz priče!“, reče Tifani. „Šta će ono u našoj rečici?“

Gospođica Čarla je neko vreme piljila u Tifani, pa reče: „Tifani, zašto želiš da budeš veštica?“

Sve je počelo od Knjige vilinskih bajki za uzornu čeljad. Zapravo, sve je verovatno počelo od koječega drugog, ali najveću ulogu su odigrale priče.

Majka joj ih je čitala kad je Tifani bila mala, a onda ih je Tifani čitala sama sebi. I u svakoj priči postojala je poneka veštica. *Zla baba veštica.*

I Tifani je pomislila: A gde su *dokazi*?

Priče nikad nisu govorile *po čemu* je ona to zla. Bilo je dovoljno biti starica, bilo je dovoljno biti sasvim sama,